

ФОРМИРАНЕ НА МЕТАПРЕДМЕТНИ УНИВЕРСАЛНИ УМЕНИЯ У УЧЕНИЦИТЕ

Христина Петрова

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Резюме. Във фокуса на вниманието е идеята за превръщане на метапредметните универсални умения в централно и водещо звено на целия образователен процес. В тази връзка статията представя виждания за формирането им в обучението в училище.

Keywords: meta-subject, skills, universal, educational, actions, process

Увод

Най-важната особеност на новия модел на училищното образование е засилването на практическата насоченост на обучението. Предвижда се на учениците да се осигури възможност да наблюдават, анализират, моделират, разчитат схеми, таблици и графики, да работят с различни източници на информация, да извършват опити, дискутират, работят в екип, разработват и защитават проекти. В съвременната педагогическа наука такъв подход е прието да се нарича компетентностен подход.

В основата на разработване на стандартите за основното общо образование стои системно-дейностният подход, предполагащ обособяването на личностни, предметни и метапредметни резултати от обучението и възпитанието на учениците.

Личностните резултати са свързани с готовността и способността на учащите към саморазвитие, формиране у тях на мотивация за учене, избор на индивидуални образователни траектории, социални компетенции, формиране на ценностни отношения към самия образователен процес като цяло.

Предметните резултати от образователната дейност са свързани с усвояването от учениците на конкретни елементи от социалния опит, изучаван в рамките на отделен учебен предмет: знания, умения и навици, опит за решаване на проблеми, творческа дейност.

Под метапредметни резултати се разбират усвоените от учениците на база един, няколко или всички учебни предмети способности за дейност, приложими както в рамките на образователния процес, така и при решаване на проблеми в реални житейски ситуации.

Метапредметните умения са необходими за организация на всички видове учебна дейност – познавателна, комуникативна и рефлексивна. Ето защо те са с изключителна важност и голямо значение за обучението (Хуторской, 2003; Bezukladnikov&Kruze, 2012).

Метапредметните резултати предполагат усвояване от учениците на универсални учебни действия (УУД). В широк смисъл терминът УУД означава „умение да се учи“, т.е. способност на субекта към саморазвитие и самоусъвършенстване по пътя на съзнателно и активно усвояване на нов социален опит. В по-тесен смисъл терминът УУД се определя като съвкупност от способности за действия на ученика, а също и свързаните с тях навици за учебна работа, обезпечаващи неговата способност за самостоятелно усвояване на нови знания и умения (Асмолов, 2010). УУД включват учебни мотиви (личностни УУД), учебна цел (регулативни УУД), учебна задача (познавателни УУД), учебни действия и операции – ориентировка, преобразуване на материала, контрол и оценка (регулативни и комуникативни УУД).

Универсалността на учебните действия се заключава в това, че те се проявяват на социално, образователно и личностно ниво. УУД са съществен елемент на общоучебните умения и навици, на способите за дейност, на компетентностите на ученика в познавателната и практическата дейност.

Формиране на метапредметни универсални умения у учениците

Един от основните проблеми на съвременната система на училищно образование е липсата на единство в предметните методики, която се проявява в нестиковка като съдържание и като методи на обучение. За постигане на основните образователни цели в основата на избора и структурирането на съдържанието на образованието, на методите и формите на обучение, а така също и на цялостния учебно-възпитателен процес трябва да бъдат метапредметните универсални умения.

Процесът на формиране на метапредметните умения е продължителен. Той трябва да започне още в началната степен на обучение. След това трябва да се използват възможностите на всеки учебен предмет. В тази връзка е необходима целенасочена и системна работа на учителите в това отношение.

На учениците в началната степен трябва да се осигури възможността да демонстрират не само предметни знания, но и умения, които обезпечават готовност за ефективен преход към следващата степен на образование. В началната степен малките ученици трябва да овладеят следните основни умения:

– способност към инициативно търсене на средства за изпълнение на поставените от учителя задачи и прилагането им;

- адекватна и автономна самооценка на учебните постижения;
- способност за безконфликтно и съдържателно участие в съвместна учебна работа както под ръководството на учителя (дискусия в класа), така и в относителна независимост от учителя (групова работа);
- желание и умение да се учи.

В прогимназиалната и гимназиалната степен, изхождайки от възрастовите особености на учащите, се определят два етапа.

Първият етап (V – VI клас) има преходен характер. Необходимо е да се осъществи плавен и постепенен преход към новата степен на образование. За постигане на тази цел се решават основни педагогически задачи, а именно: създаване на педагогически условия, при които учениците да прилагат усвоени в началната степен средства и способности за действие, а така също и учебна инициатива, самостоятелност, планиране, анализ, способности за учебно сътрудничество, организиране на проби за построяване от учащите на индивидуални образователни траектории в различни видове дейности и др.

Вторият етап (VII – IX клас) е период на най-голяма социална активност и самоопределяне. Учениците в този период интензивно търсят своите предпочитания, приемат всичко ново. Те пробват себе си в различни форми на интелектуална дейност. Започват да осъзнават значимостта на интелектуалното развитие, в това число и в междуличностните отношения. На този етап се решават следните педагогически задачи:

- реализиране на образователна програма в разнообразни учебноорганизационни форми (уроци, тренинги, проекти, практики) с предоставяне на възможност на учениците да осъществят избор на ниво и характер на самостоятелната си работа;
- създаване на условия за превръщане на сферата на учене в място за среща на замисли на учениците с тяхната реализация, в място за социално експериментирание, позволяващо да определят границите на собствените си възможности;
- създаване на пространство за реализация на разнообразните творчески замисли на подрастващите и проява на инициативни действия.

На първия етап (V – VI клас) учителят трябва да работи целенасочено с оглед формиране на следните метапредметни умения:

- прилагане на действието моделиране за изпробване на предметните средства и способности за действия в нови, нестандартни ситуации;
- овладяване на основите на учебното проектиране чрез решаване на проектни задачи;
- реализиране на писмена дискусия като форма за индивидуално участие в съвместно търсене на нови способности за решаване на учебни задачи и като средство за работа от собствена гледна точка;
- овладяване на способности за работа с културни текстове, излагащи различни позиции по въпроси в една или друга област на знанието.

На втория етап – етапа на самоопределяне (VII – IX клас), метапредметните умения свързваме с учебната, информационната и комуникационната грамотност на ученика.

Учебна грамотност притежава ученикът, способен на постановка и решаване на нови за него учебни задачи.

Информационна грамотност притежава ученикът, който при решаване на нови задачи може адекватно да използва текстове и съвременните технологии за тяхното съхранение.

Комуникативна грамотност притежава ученикът, способен да поставя и решава задачи за социално и организационно взаимодействие: да определя целите на взаимодействието, да оценява ситуацията, да отчита намеренията и способите на взаимодействие с партньора, да избира адекватни стратегии за комуникация, да оценява успешността на взаимодействието, да бъде готов за осмислена промяна на собственото си поведение.

Учебната грамотност се свързва с формиране на две групи умения: организация на собствената дейност и умение да се учи.

Умението за организация на собствената дейност включва:

- планиране решаването на задачата; избор на метод за решаване; определяне на необходимите ресурси;

- изпълнение на последователността от действия по инструкции; при необходимост уточняване на формулировката на задачата, получаване на допълнителни данни и нови способности за решаване;

- осъществяване на текущ контрол и оценка на своята дейност; умение за сравняване на характеристиките на планирания и получения продукт, умение за оценяване на продукта на своята дейност по определени критерии; умение за усъвършенстване на способите и резултатите от решаване на конкретна задача.

Умението да се учи включва:

- рефлексивни умения – способност да се определя какви именно знания и умения на учащия или група учащи не достигат за действия в нова ситуация;

- търсещи умения – способност да се намират и усвояват знания и умения в хода на решаване на учебната задача.

Информационната грамотност се свързва с две групи умения: за получаване на информация и за създаване, представяне и предаване на информация.

За получаване на информация учениците трябва да умеят:

- да планират търсене на информация, да избират способности за получаване на информация; да провеждат самостоятелни наблюдения и експерименти и да описват в различни форми техните резултати; да анализират текст (съобщение), да отделят от него съществената информация, необходима за решаване на поставената задача;

- да съпоставят данни, представени в различни форми (описателен текст, рисунки, схеми, диаграми, таблици); да преобразуват данни от една форма на представяне в други.

За създаване, представяне и предаване на информация учениците трябва да умеят:

- да формулират и обосновават изводи въз основа на проведен анализ на информационни източници, данни от наблюдения или експеримент;
- да планират създаване на съобщение, да определят неговата структура, да избират най-ефективната съдържателна форма или съчетание от форми на представяне (текст, рисунка, схема, анимация, фотография, видеозапис, аудиозапис, компютърна презентация);
- да избират инструменти за създаване на съобщение (видеоапаратура, компютър, мултимедиен проектор и др.); да имат навици за работа с указаните инструменти.

Комуникативната грамотност се свързва с две групи умения: за непосредствено взаимодействие с други хора и за взаимодействие чрез писмени текстове.

За непосредствено взаимодействие с други хора ученикът трябва да умее:

- да осъзнава и формулира целите на съвместна дейност;
- да планира взаимодействието;
- да оценява хода на взаимодействието, степен на достигане на междинни и крайни резултати;
- да разрешава интелектуални и емоционални конфликти;
- да привлича други хора към съвместна постановка на целите и тяхното достигане;
- да разбира и приема позицията на другия, да му оказва необходимата помощ за достигане на целите.

За взаимодействие чрез писмени текстове ученикът трябва да умее:

- да построи изказване, съдържащо предметна логика, отчитащо разнообразието от възможни гледни точки по даден въпрос;
- да чете и осмисля културни текстове с различно ниво на сложност и различен стил;
- да оцени своите възможности в разбиране и създаване на културни текстове.

Необходимо е да отбележим, че компетентното боравене с писмен текст се явява съставна част както на информационната грамотност, така и на комуникативната грамотност.

Заклучение

Метапредметният подход предполага транслиране на учебното съдържание не като сведения за запомняне, а като знания за осмислено прилагане. Чрез него се развиват базови способности у учениците: мислене, въображение, целеполагане, разбиране, действие. В резултат се съхранява и отстоява културата на мислене и културата на научния светоглед на ученика.

ЛИТЕРАТУРА

- Асмолов, А. Г. (2011). *Формирование универсальных учебных действий в основной школе: от действия к мысли. Система заданий: пособие для учителя*. Москва: Просвещение.
- Хуторской, А.В. (2003). *Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения*. Москва: МГУ.
- Bezukladnikov, K.&Kruze, B. (2012). An outline of an ESP Teacher Training Course. *Word Applied Sciences Journal (WASJ)*, Volume 20, Issue 20 (Special Issue on Pedagogy and Psychology), p. 103 – 106.

REFERENCES

- Asmolov, A. G. (2011). *Formirovanie universalnykh uchebnykh deystvii v osnovnoy shkole: ot deystviya k maysli. Sistema zadaniy: posobie dlya uchitelya*. Moskva: Prosveshchenie.
- Hutorskoy, A.V. (2003). *Didakticheskaya evristika. Teoriya i tehnologiya kreativnogo obucheniya*. Moskva: MGU.
- Bezukladnikov, K.&Kruze, B. (2012). An outline of an ESP Teacher Training Course. *Word Applied Sciences Journal (WASJ)*, Volume 20, Issue 20 (Special Issue on Pedagogy and Psychology), p. 103 – 106.

FORMATION OF METASUBJECT UNIVERSAL SKILLS IN STUDENTS

Abstract. The focus of our attention is the idea of making meta-subject universal skills in central and leading division of the completely educational process. In this regard, we present our views on their formation in training school.

Dr. Hristina Petrova, Assist. Prof.

Department of Physics Education

University of Plovdiv

Plovdiv, Bulgaria

E-mail: hrpetrova@yahoo.com